

Maqi'l Baxo

Leveled

Hadiyyisa

Ku qanannaaxxi hara'mash kitaab Yu.Es.Ay.Di (USAID)eennsi siidamukki diinaxxi hara'matinne, Seev Ze Childireeninne (Save the Children), Losa'n Ministeerinnee Dabuuphphi Giir Giichchi Gassi Losa'n biiro'innnee maqirem angejjinne guda koobamukko.

2009 H.D

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Save the Children

The CC By license lets others distribute, adjust, and build upon this work, for free or commercially, as long as credit is given to the original creation. However, any changes from the original must be indicated.

For more info please refer: <https://creativecommons.org/licenses/>

Maqi'l Baxo

Baxxanchi 4

Saanti 9

Leveled

Losisaanchina/ona Tiissiishsha

Ku hara'mash qanannaaxxi kitaab gudukki horoor sawwit ciilluwwi qanannaaxxi xanato fuu'lisimminatte. Ka kitaaba awwaaxximmiinse gaassinaa ciilluwwa gaafaassimina kitaabo'ommi horoor sawwite caakkisimmi hasisookko. Misilluwwi amadu sawwitenne ciilluwwi maqire atoorarimmi qanannaato fuu'lisoohaannoona qoossimmi hasisa. Losaan kitaabo'ooma qanannaa'amaa lasonne xa'michchuwwina dabachcha uwwameena xanamuda'e qoossimmi niinnise egeramoohane.

Qanannaaxxi Illaqqi Atwonna

1. Manni maqire baxxookkok mahinatte?
2. Dawwa te'im geja yimmi mayyimma?

Usheexxat 1: Dawwinnee Gejinnee baxishsha

Manni hee'oo heechchanne mulla gaga xanaa hee'ookkok bee'e. Hee'uta'nim winxokkichchi ihukkisa naqaashshuwwi kuttamo. Hegeeqqi gassaaaniinse ki'isaa uulli awwonsaan afeebe'e mat mulleka hara'mimminne bakkiixxamookko. Mat uulli adil mulli uulli adil hanqataa hawwisu luwwa hara'mimminne tamookko. Ee'isam, matmat uulla qeefadeena waaroo diina'a anga mat issimminne fiikkissa'a minaadaphphi gatte gaaga'issamo.

Maqi'l bax haraar awwaado uwwoo mateeyyoo'm heechchi fuulo'iinse mato. Manni maqire baximmii ki'aa mateeyyoo'm heechcha qoxxisookko. Mat giichchi muli giichchinne hereqqamaa garonam lobakata hara'mookko. Maqi'l bax odim bax kee'maallooma sholliisookko. Ayyi kee'maalli baxim ammaninne beeddona hara'mookko. Amaxxi qaxooma haraassimminne uulli ikoonoome'e li'isookko.

Minaadab maqi'l baxo baximminne lobakata heechcha dabassookko. Ni uullanne mat hegeeginse muli hegeegonne annanni ihuta'nim bashil hagar maqi'l bax seer yoohane. Kobi'lishshina, dawwinne abuullimmi te'im hurbaata murimmi, bollochcho'onnee ballachchannee baxo hara'mamchi, manni lehoohaare huje'e gudisakka'a waammimmii koyya geegeesimmii, dee'uwwaa muli annanni annanni hasan yoo minaadaphphi tuuttuwwa hara'makkeena agaaqqanchi maqi'l baxonne kuramoo keeno.

Gaassi doolliinse kabad afeebe'e minaadab bax kee'maalloomaa sholliiseena awwaaxxoo maqi'l baxiinse mat dawwa. Dawwi, mat manchi lobakat hiincho garu uulla abuulliseena te'im haraassaa wixu hurbaata mussiiseena huje'e gudisaa araq manna weeshaa baxisoo bax seera. Baxixxoo manchi ixxi malaayyi xanoo'isinne huje'e gudiseena xanookko.

Dawwa baxeena firoo landii woraadii baxo angiinse anganne aa'aa er ammaninne baxisoo mancho mine aagisookko. Baxamoo ammanem baxo gaafaasseena xanoo annanni annanni heechchi qaanqi kajja kadamukkuuyyi baxoo kee'n malaayye qoxxisamookko. Abuulli bax ihaa aggi luwwaa ichchi luwwaa hincaa'ukkuuyyi kajjinne bootaassookko. Dawwi bax wix hurbaata wixxaachchi ihulas woraad murukkuuyyi landi odim farshima wixxaa'aa karaa afarenne iyyaa oodo'onne massaa tuubookko.

Amo'i odim hurbaata saraa aggina lubakko'i lubbinne maqire hincaa'aa baxaa'n illagenne uullaa itisookkoo agisookkoo. Anno'im woraad cekko mat issaa baxo gafe'ona hurbaaxxi lambe'e aagaa ogora te'im googo fissookko. Mullek odim muramu hurbaatam karukkuuyyi landina iyyiisaa hara'mookko.

Haraassaa abuullu manchi wixoo sannam dawwa issookko. Ka dawwinam ixxi malaayyi xanoo'isinne hundinnem huje'e gudisookko. Anno'i minii miniinse mirgo'uwwa amadaa firaa abuullookko. Landii woraadii odim mirgo'uwwi laso aagaa heedinne abuulla shiraashirookko. Abuulli wixina gudaas lasage anga mixxeelli manni doo'lamaa wiximma asheerookko.

Zeretti hurbaat wixamaa lasage odim cii'i feeraa itoobee'isa matmat woraad gamma gosaasa wixakko'i hurbaatanne buchcha ifiisookko. Amo'i dawwaanina ichchaa aggaa hincaa'ukkuuyyi abooyyookko.

Mullek odim minaadab mateeyyoominne baxoo maqi'l
bax seer geja. Mat manchi mulli baxeena xanoobee'i
kee'maalli baxo geja aagaa baximminne ixxi mi'n
gatte axisookko. Amaxxi qaxoomam haraassimminne
ikoonoome'e li'isookko. Geja baxakkamok sooriinse
loho te'im hanaan ihaakkoo manni mat ihaatette.
Geja aagoo manni hegeeqqi gattisinne abbisiinse
fee'lamaatetti iheena xanookko. Kid iheena
xanookkokim qee'l ihulas amman googonne bi'eena
xanoo bikkinatte.

Gejanne baxo asheerakkam ammanii uullisakkam
ammanii qoodamaakkoohane. Gejaa'nek mat tuutichchi
ballisaa waaruta'n birinne guzumo'amoo'isina
gaassamaa seera fissamookko. Fissamu seera baxonne
hosisoo daannam ixxuwwi lambe'iinse doo'lamookko.
Ee lasage dangonne ballisu gejaanchim maham
wocoo'n ixxi gaqqi eeyyitinne guzumo'i bira daanni
anganne amadiisaa baxo asheerookko.

Bira amadu daanni bax beeddoohaare mine
elle'ameena illage ballisu mashka'a mulli tuutinne
maqire xa'maa murato uwwookko. Geja goon xale'i
ihoo'n amo'ii baajaammuwvim baxoohane. Amo'i
anno'isam gilaasee'n baxina tommiinse lamiyyi
afeebe'e mat ihamaa korina korina do'amukkuuyyi
gejinne weesa duugamookko. Landim landinne geja
aagaa qewwo'o amadaa gamaama fissookko. Meenti
gilaaseena baxoohaare goonim midaadinne ihaa
insaara aagisakkam te'im bu'o ciinsakkam bare hinaa
gudisimminne hara'mookko.

Ee'isam, ha'michcho xoqolaa cabbarookko.
Cabbarukki ha'michcho gugguura ha'ssa'a
massimminne meentina hincaa'ookko. Meco'om
qururaa'aa diqimminne meenti baxo sholliisookko.
Meenti odim gadano hincu ha'michchoo meco'oo
duugukkuuyyii cafukkuuyyii baxo timmeesookko.
Matmat odim baxaa'n illagenne uullaa anga
aphphisukkuuyyi baxo gaafaasookko.

Usheexxat 2: Daa'eera baximma

Manchi beet gaga xanaa sibaaro kaa'imminne uullina dabassa siidisoo mateeyyoo'm bax odim daa'eera baximma. Daa'eer mat kobichchi te'im qarmanchi ixxi kobichcho te'im qarmancho hara'meena ixxi hegeegiinse araq manna uunxaa massaa baxisoo bax seera. Daa'eera baxisoo manchi qee'loo abbisoo yoo'n mat qabale'iinse mulli qabale'e ee'isam mat hegeegiinse mulli hegeego massaa baxiseena xanookko. Daa'eera baxakkam annichchim hax hegeegiinse waattam manninne maqire hara'mamaa baxoo manna ixxi hegeegiinse uunxaa gudisookko.

Daa'eera baxakkeena marakka'a asheerakko'i baxo shuuyyisakkoo'n mine daba'limmi teeda'a. Baxixxoo manchim ixxi olla'am uunxaa baxaan sibaaroobee'isa aggi luwwaa ichchi luwwaa haraarisa gudisaa hincaa'ukkuuyyi hanenne uullookko. Ee hegeeqqi lommanni odim lamem kollinne daa'eera baxeena firu woraad gereero'amaa wocamoobee'isa gadanonne afuuraa laseesookko. Dangonne wocantota'n qaqqisaa araassookko.

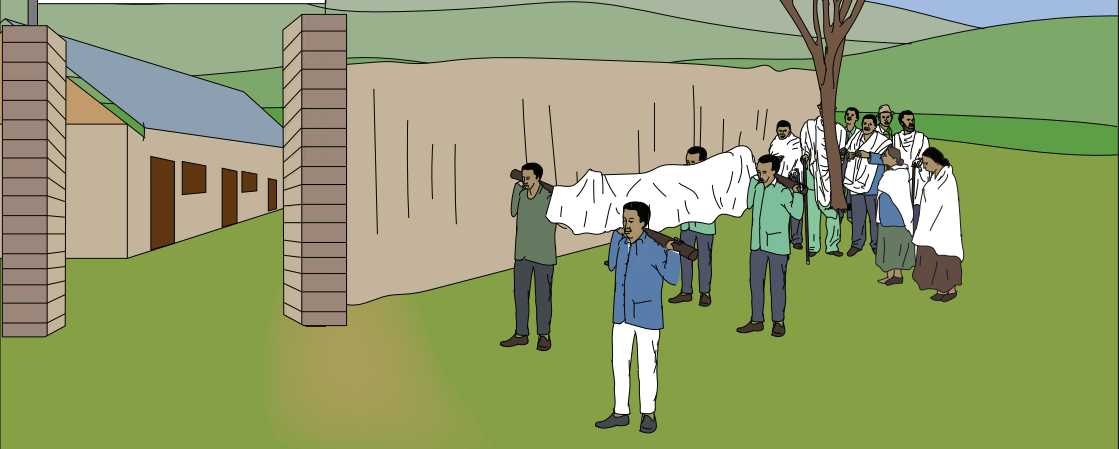
Ee'isam, meentii goonii landii woraadii hundim mi'n baxom maqiramaa baxookko. Anno'ii woraadii gortanna anoohaare landii amo'ii gugguurimminne agaagookko. Gortanna anakka'a gudisakko'isam shooto'o murimma asheerakkamo. Shooto'o murakka'a lasage mateeyyoo'm anginne gorte'e kaasakka'a karakkamo. Gorte'i sheeqqaramaa beeddukkisam dut manni wixxaa utuba uullisookko. Iima'n minem mateeyyoominne darina darina firaa baxookko.

Min baxamaa beeddaa lasage ambakkam huqqa te'im gaaba murakkamokim mateeyyoominnette. Huqqa murimmi hasisoo balla qoodaa kurookkok doo'lamu see'l daanna. Ku daanni qoodaa kuroo ayyaamo meentii goonii anganne qare'aalli jajjara amadaa firookko. Ee lasage, huqqi te'im gaab yoo beyyo see'l daanni moo'isoohaare murimma asheerakkamo. Kolli murukkuuyyi kolli odim karaa karaa gugguurookko. Ka'isinne huqqi wixxaa lasage ambakkam balla jinna amadamaa mine elle'amookko.

Jinna issakko'i balla meentii goonii erammaninne firaa baxonne hosookko. Amo'ii baajaammuwii weesoro aagaa qunce'e wixxaa'aa eebaa uwwookko. Anno'ii woraadii odim huqqa qoncaa qoncaa karookko. Ambimma xanoo lachchi yoo manni mi'n iimanenne firoohaare woraad uullinne ikka'a huqqa huushshamookko. Ka duuha'inne mat manchi mine baxaa heechcha asheerookko.

Minaadab hundi ammanem gaqqi heechchi xale'e axiseena gubbamooyyo. Olla'anne, moollonne, sullonnee giichchonnee afeebe'e anga hoffiixxi, dee'i, adaraarii muli annanni annanni jabbi mashka'inne hawwodamu mannii hee'uta'nim hara'moo danaam seer yoohane. Kobi'lishshina, mat anni lehaa adaraara li'issam meentichchok min ebeeraa gindamuta'n, moo'aa cawwooyyo. Malaayyinne firaa baxukkuuyyi odim bir hasisoohan ihulasim qicqicamaa fissaa hara'mookko.

Ka qax xale'i ihoo'n mat manchik min shokkuta'n, agaaqqamaa giira xoo'isookko. Sabaa shokkulasim annannichchim mi'n wiriiranne gaqqi duubbiinse haqqa amadaa firaa dabaraa baxookko. Fooraam diinat exxaa shokkuta'nim bitaa'aa beyyonne uullisookko. Edaatim ku shokki gambayyaat afu mi'n manni tiiro issaa gaga xaneebe'e hurbaatam ihukko muli hasisoo luwwa uwwukkuuyyi abooyyookko.

Usheexxaxxi 3: Wi'lonnee Bollochcho'onnee hara'mamcha

Ni minaadab maqire baximminne hara'mamoo bax seeriinse mat bollochcho'o. Bollochcho'i landa ladiisimma te'im oosina landa eebimma. Hegeegonne bollochcho'i huje'i hee'ulas ee hegeeqqi manni mateeyyoominne huje'i baxoi baxookko. Woraad wixxaa haqqa anaa caraqisaa hincaa'ookko. Meentim ee'isam haqqa gugguurimminne hurbaata liitisaa eebimminnee hara'mookko. Enjeeram ihukko woxaa muli hurbaatam saraa gudisookko. Landii woraadii wo'o daajjiinse inkiiraa eebukkuuyyi lubba gudisiisookko. Waaroo koyyam taqeebalaa gudisakko'i beyyonne afuussaa ichchaa aggaa danaanookko.

Mullek minaadab mateeyyoominne hara'mamoo seer odim leh gambayyaat afoohaarette. Mat minenne manchi lehukkaanniinse asheerakka'a ee mi'n manni sabiraaxxeebe'e ballaa hiimoo hasisoo hara'mato hundam issookko. Waammakkeena illage koyya geegeesimmina hasisoo gudo'o gudisakkamo. Goon haqqa anaa gudisoohaare meenti hurbaata sarookko.

Ee lasage beyyii beyyiinse wixxu manni lehu mancho massaa waammookko. Waammi lasage waammisu manni mine daba'laa gudu hurbaata itookko. Olla'i woraadii baajaammuwwii waaru koyya lamado qoxxisaa lade'aa dananookko. Hegeeqqi lommannim iddi'l bira wixxaa'aa uwwimminne ee minenne badan aagoobee'isa tamookko. Ee hegeeqqi manni odim leh afu abaroos wossoo bee'isa qaawwa afalaatem ihukko hurbaata saraa eebukkuuyyi hundi ammanem wossoorookko.

Ee'isam abbisonne hakii'm min bee'i hegeegonne
manni kee'maallisa xissoohaare te'im meento
xuuchchi hawwodoohaare hara'mamakka'a iyyimmi
seerim yoohane. Kido'ne'i qeddi gamba'oo ammane
manna wixxaa'oo daanni hee'ookko. Nafaranne firaa
xurumba fugoohaare manni yoo ga'n hundiinsem
wixxookko. Wixxu manni hallaqa baxaa xissu
mancho gudumonne iyyaa koriixxamukkuuyyi hakii'm
mine afisookko.

Xissu manchi hakii'm minenne qaraare siixxaa gaga
la'aa lasage dabarakka'a mine worakkamo. Iyyu
manni hakii'm miniinse daba'leebe'e olla'anne gatu
qax odim hurbaata gudisaa egerookko. Hegeeqqi
mannim xissu manchina fayye'eebe'e ado eebukkuuyyi
abooyyookko. Ka mateeyyoo'm seeranne hallaqqanne
iyyakko'i xissaancho ayyi araatichchim googonne
moo'aa hara'moo'n higimmi Hadiyyi heechchi
qaanqisanne horem teeda'a.

Gaassi doolliinsem asheeraa minaadaphphi
mateeyyoo'm gattenne dut qeddi gambayeena
xanookko. Yookko yakka'a diraamsakkam
mexxokkichchi ado agakkam siichchamim miniinse
firaa dangonne lehookko. Abuulli mirgo'im ihukko
saa'lakkam farashshim lehoo'is yoohane. Ihuta'nim,
ho'lu annichchi araa muggoobee'isa hegeeqqi
minaadab hara'mamaa bitaa'imminne dabaraa
beyyonne uullisookko.

Mullek odim mine minenne fooraam diinat yoo
manchim darina darina ee diinaxxi laso marukkuuyyi
mulli baxiinse huushamoobee'isa wodo'o allaachchi
seer yookko. Wodo'o allaachchi olla'anne yoo
manni hundim mi'n fooraam diinate korina korina
allaarimma. Wodo'i manni minii minii firaa allaachchi
beyyonne ammane bi'isoo bee'isa saantanne te'im
tommonnee onti ballannee mat balla te'im lam balla
allaaraa gatu qax balla mulli baxo baxaqqoo'isina
hara'moo danaam seera.

Minaadab mateeyyoominne anga mat issaa
agaaqqamulas mat hegeeqqi gatti xale'i ihoo'n
uullina awwaadoo qachchom hara'meena xanookko.
Kobi'lishshina, mat anga hoffiixxi minenne qoxar
losaanchi hee'oohaare ee mi'n manni losisimma
hoogimminne losaniinse laso gatoobee'isa hegeeqqi
minaadab ee losaanchina eddechcha, irsaasaa
iskiribto'oo muli hasisoo luwwam bitaa'aa losoo'isa
issookko. Hurbaatam ihukko losa'n min xa'moo
miqo'o hundam gudisukkuuyyi losano tungisoo'isa
hara'mookko.

Oo losaanchim losano losaa guullaa lasage ixxim
daba'laa ee losisu minaadaba korina hara'mookko.
Hiimoo ballaa hundi ammanem ka minaadabina
danaamo isseena mixookko. Ixxena yoo lachchinnem
minaadabanne afoo qeddannem ihukko jabbonne illag
ihaa hara'mookko. Uulla gassimmi gada'am siiduta'n
minaadaphphi mateeyyoo'm lichchi bikkina quuxaa
baxookko.

Ni uullanne minaadaphphi mateeyyooma te'im hara'mamcha hasoo baxiinse mat odim oota. Aggina ihoo muccur wo'o moochchii diinatii manninne maqire daayyamakkuuyyi kolboobee'isa ee wo'o awwaaxxoo manni hundim mateeyyanne baxookko. Kolli haqqa muraa muraa hincaa'oohaare gatu qax bare hinukkuuyyi kululaa'aa ootookko. Ee'isam, aagakka'a inkiirakkam afo'i xale'e gatisakkamo.

Uulli sagad ihaa xeen ga'noohaare harshi buchchi dirisinne agamoolasim minaadab maqire baximminne gatisookko. Xeen daba'loo'n er ammaninne goonii meentii akaafaa jaambaa laboo mu'uta amadaa firaa abuulli uullanne boohe'e murookko. Abuullina ihoobee'i uullam dichchira murimminnee haqqa kaasimminnee diris aanshaa massoobee'isa egedakkamo. Ka'isinne minaadaphphi heechchanne haraar dabassi siidameena xanookko.

Qanannaaxxi Lasaqqi Xa'michchuwwa

- I. Awwonaa yokki xa'michchuwwina qananaa'litti kitaabo'o shooto'i issitaa dabachcha uwwa.
1. Dawwannee gejannee yoo annannaat marichcho?
  2. Geja exxakka'a baximmi mahina hasisoo?
  3. Dawwa baxakku'uuyyi amo'i hara'meena xanoo luwwi maruwwa?
  4. Gilaasee'n bax hinkido'ane?
  5. Daa'eer dawwiinse hinkid annanni ihoo?
  6. Bollochcho'onne woraaxxek bax marichcho?

II. Kanni woroon hincukki sagalluwwina tirato uwwe.

1. Qeefadimma

5. gortanna

2. huje'e

6. siichchama

3. gilaaseena

7. tungisoo'isa

4. insaara

8. timmeesimma

